

Nová Evropa: Stanovisko slovanské

Napsal Tomáš Garrigue Masaryk

Nákladem Gustava Dubského v Praze

1920

PŘEDMLUVA K VYDÁNÍ ČESKÉMU

Vydání francouzské a anglické bylo vytisknuto jako rukopis a nebylo dáno na knižní trh. Ke zprávě

v předmluvě k tomu vydání dodávám, že část původního rukopisu, jak teď vidím, byla vytisknuta v "Československém Deníku", vycházejícím v Rusku a na Sibiři (čís. z 16. dubna 1918 a násl.).

Měl jsem jistou pochybnost, mám-li knihu uveřejnit, maje nyní tak odpovědné postavení.

Rozhodl jsem se pro uveřejnění, protože se kniha přece jen dostává na veřejnost; a mimo to, kniha má význam jako historický dokument. Je soustavnějším zpracováním těch politických zásad, jež tvořily program naší zahraniční propagandy.

Dnes formuloval bych některé podrobnosti jinak, ale v zásadních věcech řekl bych totéž.

Vidím, že spis prozrazuje neklid války a revoluční propagandy, ale přece jen v míře neveliké; v celku neztratil jsem svého vědeckého klidu a jsem jist také tím, že jsem vůči svým politickým odpůrcům a nepřátelům a proti nim přes všechny rozličné hrůzy vyhnanství zůstal odpůrcem a nepřítelem slušným a spravedlivým.

V Praze, 5. ledna 1920.

T. G. M.

PŘEDMLUVA

K ANGLICKÉMU A FRANCOUZSKÉMU VYDÁNÍ.

Tato kniha má dlouhou historii. Byla původně napsána loni v Petrohradě, za neklidu revolučního.

Šlo mi o to, objasnit našim vojákům zásadní problémy války; jim kniha byla věnována.

Odevzdal jsem rukopis ruské tiskárně; ale domnívám se, že teď kniha na Rusi vyjít nemohla.

Mezitím musil jsem odejet na Západ; na cestě Sibiří a Tichým Océánem zpracoval jsem část svého rukopisu v tuto knížku, kterou teď předkládám politické veřejnosti. Psal jsem, nemaje k dispozici skoro žádné literatury; jen při poslední revisi rukopisu mohl jsem tu a tam použít literatury americké. Opakuji však, že mi šlo o objasnění zásadních problémů válkou rozvířených.

Washington, v říjnu 1918.

T. G. M.

OBSAH

Str.

Předmluva k vydání českému.....5

Předmluva k vydání anglickému a francouzskému..7

Věnování.....17

A. HISTORICKÝ VÝZNAM VÁLKY.

I. Válka světovou.....25

1. Consensus gentium proti Němcům. Lidstvo se víc sjednocuje ve své organizaci.

II. Pangermánský plán světového panství: Berlín-Bagdad.....26

2. Válka se dala očekávat.

3. Pangermanism filosofii politického vývoje německého národa.

4. Theorie pangermanismu odpovídá politickému vývoji Němců. "Centrální Evropa neboli Berlin-Bagdad" ("Berlín-Kahýra").

5. Odkud hrozí Německu větší nebezpečí: Z Anglie či z Ruska?

6. Průběh války se shoduje s pangermánským plánem. Vojenská a politická situace.

7. Hlavní argumenty pangermanismu: Německo potřebuje bezpečných hranic, území a chleba. Svými vojenskými čnostmi a svou kulturou Němci zasluhují být vůdci Evropy a lidstva. Pangermánský imperialism je pokračováním římského. Pangermánský materialism a mysticism. Pangermánská nenávisť Slovanů a jiných národů.

III. Plán Spojenců: Demokratická organizace Evropy a lidstva. - Demokracie proti theokracii...42

8a. Spojenci vymezují své válečné cíle v notě prezidentu Wilsonovi.

8b. Čtrnáct bodů Wilsnových.

9. Rozpor mezi Centrálními Mocnostmi a Spojenci je rozparem mezi theokratickým monarchismem a demokracií; ideál Pruska-Rakouska a ideál Ameriky.

IV. Německý "Drang nach Osten". Prusko a Rakousko. - Pangermanism a Východní otázka. - Pangermanism s hlediska světového.....52

10. Němci po věky zatlačovali Slovany na východ.

Rozdíl a shoda mezi Pruskem a Rakouskem: oběma je společná idea císařství, dobývajících východu.

11. Válka pokusem rozřešit dávnou Východní otázku. Německá "Centrální Evropa" a "Berlin-Bagdad" zastíněny světovou otázkou: organizace nejenom světa Starého, ale také Nového, Pangermanism a Amerikanism.

V. Německý "Drang nach Osten" a Pásmo malých národů....57

12. Pásmo malých národů mezi Němci a Rusy. Politický a ethnografický rozdíl mezi Východem a Západem. Pangermanism využívá tohoto rozdílu ke svému prospěchu.

B. NÁRODNOSTNÍ PRINCIP.

VI. Národnostní cit a idea.....63

13a. Národnost od XVIII. století. Politickou, státotvornou a sociální silou. Princip národnosti je úplně moderní.

13b. Národnost a jazyk. Národnost v literatuře, vědě a filosofii, v umění, mravech a právech, ve státě a politice. Princip národnosti, vlastenectví. Vývoj národů: plemena, národnosti, kmény atd. Jeden Adam či víc? Otázka rasy (plemena). Směšování ras a změna národního charakteru. Původnost národů.

14. Národnost a stát. V Evropě je mnohem víc národů než států: státy národnostně smíšené. Státy byly vytvořeny dobýváním. Národ a stát: Goethe a Bismarck. Národnost je demokratická, stát aristokratický. Stát vznikl z theokracie a je v základě dynastický. Vznik moderního, demokratického státu Princip národnostní silou demokratickou.

Rozdíl mezi státy Spojenců a Centrálních Mocností.

VII. Právo národů na sebeurčení.....74

15. Národnostní cit a idea a národnostní právo. Právo národů na sebeurčení vyplývá z mravní hodnoty hu-

manitního principu. Z uznání hodnoty lidské osobnosti vyplývá uznání národů a společenských kolektivů vůbec. Rovnost jazyků před zákonem. Středověké hodnocení dynastického státu: demokracie proti theokracii. Spojenci ve své odpovědi prezidentu Wilsonovi činí z otázek národních otázky mezinárodní; přestávají být pouze "vnitřními", záležitostmi států. Pangermáni pro stát protinárodní: Vilém pro Jehovu, ne pro Ježíše. Demokratický stát spočívá na mravním, lidském základě, ne na základě božském, náboženském. A přece demokratická politika "sub specie aeternitatis".

VIII. Problém malých národů a států; federace malých národů.....81

16. Relativnost velikosti. Dějiny učí, že se malé státy tvořily vedle států velkých. Německý imperialism dějiny zavrhl.

17. Malé státy a národy vyvíjejí intensivnější kulturní činnost: autonomisace proti centralisaci.

18. Malí národové prý se musí spojit ve větší stát; příkladem je prý Rakousko. Pravá povaha federace: federace předpokládá svobodu. Federace je provedení principu asociace; problém malého národa a "malého člověka".

IX. Národnost a mezinárodnost.....90

19. Princip národnosti neodporuje vývoji mezinárodnosti. Moderní internacionoalism.

X. Politická samostatnost a národní autonomie....93

20. Význam a hodnota politické nezávislosti. Odnárodnování je kulturní ztrátou. Národní autonomie (územní - osobní) dostačuje jen v některých případech.

XI. Radikální rekonstrukce Evropy na národnostním základě? Národní minority.....95

21. Problém smíšených států: národnostní menšiny. Přestěhování menšin? Demokratické pravidlo pro rozsah národnostních menšin. (Nedostatky demokratické statistiky.)

XII. Každá národní otázka problémem zvláštním...99

22. Rozmanitost a bohatý obsah národních otázek.

XIII. Marxism a národnost..... 100

23. Marx nepochopil problému národnosti. Národnost a socialism se navzájem nevylučují.

24. Marxisté podávají nesprávný výklad války: je to válka kapitalistická? imperialistická? koloniální? marxistická? menšina marxistická.

C. VÝCHODNÍ OTÁZKA.

XIV. Program Spojenců v podstatě programem reorganisace Východní Evropy.....109

25. Národnostní otázky naléhavé jen na východě.

26. Národnostní otázky v Rakousku, Prusku, Rusku a na Balkáně (v Turecku): civilisovaní a kdysi nezávislí národové jsou utlačováni.

XV. Rozčlenění Rakouska hlavním cílem války. "Idea státu Rakouského" 114

27. Rakousko státem umělým: dynastickým, imperialistickým a militaristickým: "Idea státu Rakouského": středověká negace moderní ideje státu a národnosti.

28. Rakousko je prý schopno života.

29. Rakousko zmenšené?

30. Rakousko jako protiváha Německa? Rakouský katolicism. Vnitřní harmonie Německa a Rakouska.

31. Dosáhli Čechové své kultury pomocí Rakouska?

32. Co bude s německými provinciemi Rakouska?

33: Maďaři rakušanství úplně dostihli.

XVI. Pruské Německo: kultura vnějšího pořádku a militaristického materialismu..... 125

34. Prusko a východní otázka: předmět pruské útočnosti.

35. Pruská otázka: podstata pruství. Německo a Prusko: Goethe či Bismarck? Pruský kult státu.

Pruský monarchism, bismarckism, macchiavellism.

36. Německá filosofie, věda a kultura vůbec. Jejich scholasticism.

37. Moderní německá theologie: německo-pruský jesuitism.

38. Německá pořádnost.

XVII. Reorganisace Východní Evropy a Rusko.....136

39. Carské Rusko bylo ještě politicky i kulturně ve stadiu extensivnosti: příčina jeho úpadku. Problémy národnostní v Rusku: jak se liší od národnostních poměrů západních. Poláci, Finové a baltské provincie.

40. Problém maloruský (ukrajinský).

41. Pangermánské směřování do Asie zeslabeným Ruskem. Cesta z Berlína do Bagdádu nejen Cařihradem, ale i Oděssou. Potřeba silného Ruska pro Evropu a lidstvo.

XVIII. Bez kritiky Spojenců.....144

42. Potřeba kulturní synthese, ne převaha jednoho národa a jeho kultury nad druhým. Začíná doba nová.

43. Různé národní kultury a měřítko lidství. (Pro domo).

XIX. Význam československého státu pro osvobození Evropy..148

44. Zeměpisné a dějinné položení Čech a česko-slovenského národa: Čechy a Slovensko překážkou na cestě Berlín-Bagdad.

45a. Čechy nezávislé od sedmého století; sjednocení s Rakouskem a Uherskem 1526 v personální unii. Habsburgové centralisovali a germanisovali proti svým slibům. Odpor Čechů a Uhrů. Obrození česko-slovenského národa. Revoluce roku 1848. Rakousko smlouvá mír s Maďary: dualism z r. 1867. Čechové pokračují ve svém boji proti Rakousku-Uhersku za nezávislost.

45b. Čechové a Slováci ve války 1914 na straně Spojenců proti Rakousku-Uhersku a Německu. Habsburgové sesazení českou Zahraniční Národní Radou. Československé armády uznány Spojenci. Spojenci uznali Národní Radu a práva Čechů a Slováků na nezávislý stát. Odpor Rakouska a Německa.

46. Národní autonomie a federalisace Čechům nestačí: historické právo Čech tvořit samostatný státní útvar. Slováci mají právo být spojeni s Čechy. Slovenský jazyk a maďarisace.

47. Kulturní význam československého národa. Česká reformace zahájila nové protitheokratické období v Evropě. Potlačení české národní kultury Habsburgy. Obrození české a slovenské na konci osmnáctého století.

48a. Československý stát soběstačný co do území, obyvatelstva, surovin a financí. Otázka německých, polských a maďarských menšin. Možnost spojení maďarsko-slovenského státu s Jugoslavií.

48b. Malorusové uherští přejí si být spojeni s československým státem.

48c. Hospodářství a finanční síla československých zemí.

48d. Československý stát republikou.

XX. Československý stát, Polsko a Jugoslavie.....178

49. Úzká vzájemná pospolitost mezi otázkou česko-slovenskou a polskou.

50. Vztah otázky jihoslovenské k otázce československé a polské.

XXI. Slovanská barriera proti pangermanismu.....183

51. Osvobozené státy nebudou nárazníkové. Nejen barriera slovanská, ale také latinská (Rumuni, Italové atd.).

XXII. Pangermanism a panslavism - germanism a latinismů..185

52. Válka není jenom konfliktem světa germánského a slovanského; panslavism, germanism a latinism.

D: BOJ DO KONCE.

XXIII. Nutnost provést válku do konce v zájmu trvalého míru: problém války.....191

53. Demokracie nevylučuje defensivy, Rozdíl mezi válkou útočnou a obrannou. Pacifism Tolstého není správný. Demokracie neznamená nedostatek energie. Problém války. Militarism. Pruský militarism překonán válkou. Milice.

XXIV. Kdo je odpověden za válku?.....194

54a. Mravní soud a historický výklad války.

54b. Rakousko-Uhersko a Německo odpovědno. Vina Rakouska-Uherska.

E. NOVÁ EVROPA.

XXV. Demokratický mír a jeho podmínky. (Résumé.).....205

55. Podstata pravé demokracie a obecné zásady demokratického míru.

56. Jednotlivé body pro mírovou konferenci.

VĚNOVÁNÍ.

Bratři, čeští, slovenští vojáci!

Věnuji tuto práci Vám, Vám, kteří jste vstoupili do spojeneckých armád na Rusi a ve Francii, v Americe a Anglii, v Itálii a všude, kde jste jako volní občané mohli projevit své protirakouské smýšlení a odhodlání, bojovat za svobodu a nezávislost našeho národa. Věnuji spisek také Vám, kteří musíte bojovat pro Rakousko z donucení. Věnuji ho především památce Vás, kteří jste v řadách rakouské armády a mimo ni projevíli vůli k národní nezávislosti a svoje mužné odhodlání spečetili svou mučednickou smrtí; Vy jste se mně stali vzorem, Váš příklad, Váš program činu rozhodl mne a přivedl v tábor odhodlaných, nesmiřitelných nepřátel habsburského Rakouska.

Vojna nás všechny překvapila nepřipravenými. Neočekával jsem evropskou válku, ale později než 1914; důkazem tomu je fakt, že jsem v létě 1914. Navazoval styky, jimiž jsem se chtěl pokusit o smíření Srbů a Bulharů pro případ nečekané konflagrance. Vypovězení války stihlo mne v Německu, cdk'ud jsem pomšlel na cestu do Paříže a Londýna, abych si zabezpečil pomoc pro svůj pokus smířovací. Nevěřil jsem ve válku ani po jejím vypovězení; myslil jsem, že císař Vilém se spokojí hrozbou a že státníci znepřátelených mocností se dohodnou. To očekávání zakládal jsem na odhadu, co válka bude znamenat, jak pronikavě zasáhne do osudů všech národů a lidstva; byl jsem dost naivní věřit, že monarchové a jich ministři se probudí tou hroznou odpovědností, která padá na každého kdo k rozpoutání aneb zamezení války mohl přispět.

Začátkem srpna 1914 vrátil jsem se do Prahy. Politický život byl zastaven, nemohlo být žádných veřejných, ani soukromých schůzí, tajná policie vedla usílený dozor nad všemi veřejnými činiteli, každý musili jsme jednat o své újmě. Avšak, ačkoli veřejné projevy nebyly možny, přece bylo se samého počátku v Praze ustálené veřejné mínění, sympathie každého uvědomělého Čecha byla na straně Srbska, Ruska a spojenců. Na mne osobně učinily nejhlubší dojem projevy protirakouského smýšlení v řadách českých pluků; přicházely brzy zprávy o těžkém potrestání, dokonce o trestech smrti a decimování; zároveň na Moravě civilní správa zahájila svou katanskou činnost, byli trestáni na hrdle lidé, u kterých se našly proklamace ruského generalissima. Cítil jsem, že nemůžeme a nesmíme my poslancové a oficiální vůdové lidu zůstat nečinnými, že se musíme rozhodnout; ostatně mluvím jen za sebe. Dost dlouho jsem se podle staršího programu Palackého natrápil, usmířit Rakousko s námi a přetvořit je v demokratické soustátí; vypovězení války udělalo z politického problému problém svědomí. Vynasnažil jsem se ještě seznat pravé smýšlení a plány oficiálního Rakouska a dvora, hleděl jsem seznat smýšlení našeho lidu a pokusil jsem se dvojím zájezdem do Holandska dovědět se o plánech spojenců; cesta do Holandska dala mi příležitost pozorovat Německo a seznat smýšlení některých vlivných a informovaných kruhů. Nerozhodl jsem se v ročilení a na slepo.

Vykládám zde náš národní program, jak pojmáme válku, její význam a co od ní čekáme - úplnou nezávislost našeho národa a obnovení státu českých zemí se Slovenskem. Domáháme se rozčlenění Rakousko-Uherska. Tento náš program není pouze negativní, naopak je pozitivní; naše samostatnost má býtí částí politické a sociální organisace celé Evropy a lidstva. Otázka Čech a Slovenska je otázkou světovou.

Podávají se tu jen hlavní obrysy příští Evropy; k tomu uskrovnění jsem nutkán nedostatkem literatury; zbaven knihovny, stále na cestách po všech spojeneckých zemích a zaneprázdněn návalem praktických úkolů, pracuji bez potřebného literárního aparátu.

Brožurka má svou historii. Napsal jsem ji v Petrohradě po prvé návštěvě v Kyjevě jedním tahem, ale neměl jsem tolik času, abych ji pozorně prokorigoval. Vypukla prvá bolševická revoluce a znemožnila mi práci; po čase zasedl jsem k revisi, vypukla revoluce druhá. Den, kdy jsem se dal do práce, pod mými okny houkal bolševistický broněvik a kolem mého bytu se rozzuřil nejprudší boj. Na radu přátel odejel jsem do Moskvy, abych tam, získal několik nerušených chvil, avšak právě v Moskvě dostal jsem se do střediska pouličních bojů. Z Moskvy jsem se dostal do Kyjeva, právě když prohlášena Ukrajinská republika - nově neklid a neočekávané úkoly praktické. Ale teď stůj co stůj připravím brožurku k tisku, snad ji později budu moci doplnit. Prožívám události na Rusi od minulého května; přirozeně tyto události nutí každého myslícího člověka pověřit své politické přesvědčení; kdo znají mé různé práce z posledních let, nenaleznou žádné změny základních názorů, ale byl jsem válkou doveden k tomu, formulovat své názory určitěji. V těchto svých pracích probíral jsem zejména otázky a problémy národnosti, státu, demokracie a socialismu, naposled jsem se snažil pochopit Rusko -- odkazuji na tyto práce pro obsírnější zdůvodnění přednesených zde národů.

V Kyjevě, 15. ledna 1918

Tomáš Garrigue Masaryk.

"Československý deník" v Praze, 16. dubna 1918. Čís. 62.

HISTORICKÝ VÝZNAM VÁLKY

I. Válka světovou.

I: Do očí bije, zamyslí-li se o válce, její světovost. Celý svět, - doslova celý svět trpí již čtvrtý rok válkou způsobenou napadením Srbska Rakousko-Uherskem, podporovaným Německem. Celý svět se rozestoupil na dva tábory - s Rakouskem a Německem jde jen Turecko a Bulharsko a papežská kurie, všechny ostatní státy jsou na straně Spojenců; neutrálními zůstaly jen některé státy malé, a v těch většina občanstva je na straně Spojenců: proti Německu a Rakousku vyslovilo se takto celé lidstvo! Jestliže consensus gentium se přijímal jako argument pro jsoucnost Boží, tento consensus člověčenstva má jistě velký mravní význam - vox populum vox Dei. Statistikové nám říkají, že počet lidí ve válce padlých, raněných, zajatých a pohřešovaných obnáší 25 milionů; ti, kteří přežili hrůzy války, ty miliony vojáků a jejich rodiny, a tudíž všichni národové a lidstvo, budou přemýšlet o této válce a jejich příčinách; miliony a miliony přemýšlejí v okamžiku, kdy toto píše, o válce a o situaci národů a lidstva, jako já. Není možno, aby ty ohromné oběti na životech, zdraví, statcích, byly přineseny nadarmo, není možná, aby posavadní organizace států a národů, z níž tato válka pošla, zůstala nezměněna, aby odpovědní státníci, politikové, vůdčové stran, jednotlivci, aby národové, aby lidstvo nepočalo myslet o politice doopravdy a bezohledně.

Válka sama a její následky sblížily lidstvo: člověčenstvo je dnes organizovanou jednotkou - mezinárodnost, mnohem intimnější než kdy byla, je způsobena touto válkou; a zároveň se všude upevňuje demokratický názor na společnost - pád carismu je jen jedním z nečekaných následků války. - '

Jednotná organizace všech národů světa, celého člověčenstva, je počátkem nové doby, doby, v níž národové a celé lidstvo vědomě budou pokračovat ve svém vývoji.

II. Pangermanský plán světového panství: Berlín-Bagdad.

2. Moderní historik prý má podávat historii budoucnosti a moderní politik má předvídat vývoj událostí, - předvídaní je měřítkem vědecké přesnosti.

Shledal jsem si za vojny několik autorů, kteří ve formě románu nebo politického pojednání válku předpověděli; ale všechny ty tak zvané předpovědi vystihly skutečný vývoj velmi nedokonale. Podobně předvídal jsem válku také já. Od ruské revoluce 1905 revidoval jsem svá studia o Rusku a snažil jsem se pochopit problém Ruska v jeho významu pro Evropu; do jaké míry se mi to podařilo; o tom dává svědectví můj spis o Rusku.

V souvislosti s tím snažil jsem se vniknouti v jihoslovanský a balkánský problém - a právě odtud čekal jsem tuto válku, pravda, později než vypukla, a ne tak ohromnou. Na jaře roku 1914, před sarajevským atentátem, jsem podnikal kroky k usmíření Srbů a Bulharů, proto že jsem se obával nepřátelství Bulharska proti Srbsku v budoucí válce. Mé prostředkování se mi na straně srbské dařilo, - je to zajímavý důkaz, že odpovědní politikové srbské byli přístupni rozumným kompromisům, jak to ostatně dokázali za napjetí s Rakouskem po okupaci. Vzpomínám svého prostředkování mezi ministrem Pašičem a hrabětem Berchtoldem.

Mé předvídaní, nebo skromněji a lépe řečeno, očekávání války zakládalo se také na pečlivém pozorování Rakousko-Uherska a Německa, a na stopování pangermanistického hnutí a jeho historické a politické literatury.

Pangermanism podle jména označuje sjednocení Němců nebo v širším smyslu Germánů vůbec; podobně užívá se termínu: panslavism, panskandinavism, a j. Dnes pangermanism je předně filosofií dějin, dějin německého národa a celého lidstva; je to pokus, soustavným studiem historického vývoje a stavu Německa a ostatních zemí určit místo německého národa mezi národy v historickém vývoji; zároveň pangermanismem rozumíme politické úsilí a hnutí založené na pangermanistické teorii.

Veliká francouzská revoluce a následující reakce a restaurace, pak revoluce menší, jakožto pokračování revoluce veliké, obracely pozornost nejširších vrstev na protivy a boj starého a nového režimu a živily teorie a pokusy o lepší, co možná definitivní reorganizaci států, národů Evropy a lidstva; v té době vzniká uvědomělý socialism. Theoreticky doba nalézá svůj výraz v nové, vědecké historiografii. Filosofie dějin pěstuje se u všech národů, kvete historie, oekonomika, a vůbec všechny společenské vědy; ustaluje se sociologie jako soubor všech těchto speciálních pokusů, jako věda o lidské společnosti a jejím vývoji. Zároveň se politika prohlubuje vědecky. Němci záhy stáli v popředí tohoto theoretického i praktického hnutí; filosofie dějin, počínajíc Herderem, a s ní historie stávají se přímo národními obory; německá filosofie po Kantovi je podstatně historickou (Fichte, Schelling, Hegel atd.).

Socialism a speciálně marxism je po výtce historický, se svou určitou filosofií dějin; evolucionism (darwinism) sesiluje tento zvláštní historism. Němci vynikají také ve všech speciálních společenských vědách, v oekonomice, a zejména ve státní vědě a v studiu práva.

Nejen vědy společenské, i vědy přírodní věnují se studiu stavu německého národa. Biologie, na příklad spekuluje o správné a laciné výživě jednotlivce a mass, o podmínkách síly a zdraví národa; chemie slouží těmž cíli a usiluje o zdokonalení hmotného podkladu národního bytu vůbec.

Na tomto širokém vědeckém a filosofickém podkladě organisoval se v poslední době pangermanism jako filosofie a politika německého národa; Lagarde je jeho čelný filosofický a theologický representant, Treitschke jeho historik, císař Vilém jeho politik. Organisoval se celý systém theoretického a praktického pangermanismu: spolky a společnosti rozšiřující učení publikací spisů, map, časopisů a revuí, letáků atd. Stopoval jsem toto hnutí pečlivě; to mne přivedlo v osobní i písemný styk s některými vynikajícími ngermanisty, s Constantinem Frantzem a Lagardem samým; poznání pangermanismu, hnutí a literatury, mne vedlo k očekávání této války.

Bylo mi divno, jak málo se pangermanismem zabývali Angličané a Francouzi; své krajany upozorňoval jsem na hrozící nebezpečí články a přednáškami. Chystal jsem se napsat přehled pangermanismu a analogických hnutí a směrů u jiných národů - válka mne předešla. Za války, nemaje své knihovny a rukopisů, zabavených rakouskou policií, mohl jsem jen zhruba a více z paměti na věc upozornit.*)

4. Pangermanism hned se samého počátku nebyl pouze teorií a politickým ideálem, nýbrž také výrazem politického vývoje německého národa. V 18. století Němci, jako jiní národové v Evropě; cítili již silně národně; úsilí o sjednocení četných německých států a státeků bylo legitimní, stejně jako úsilí Italů a jiných národů po sjednocení.

Problém stával se těžším, když se jednalo o sjednocení s částmi národa, žijícími v neněmeckých státech. Tu vznikal především těžký problém poměru Německa, vedeného Pruskem, k Rakousku; upravení tohoto poměru bylo vyžadováno staletým vývojem, zejména od dob reformace a anti

*) V londýnském týdeníku "The New Europe", Oct. 1916

a násl. probral jsem celé pangermánské hnutí podrobněji; všeobecný přehled je v knize prof. Ch. Andlera "Les Origines du Pangermanisme" (1800-1888) a "Le Pangermanisme Continental sous Guillaume II. (1888-1914), 2. vyd. 1915. Prof. Andler správně počíná historii pangermanismu v 18tém století (Dietrich von Bülow, 1757-1807).

reformace, když se Rusko stalo představitelem protestantismu, Rakousko katolicismu a antireformace. Mimo Rakousko a Uhersko jsou Němci ještě ve Švýcarsku; na Rusku jsou německé kolonie v baltických provinciích: z dob rytířských řádů a Hansy; emigrací vznikaly německé kolonie v novější době na ruském východě, v Polsku, ve Spojených Státech, v Jižní Americe a v Africe. Po sjednocení Německa 1870 Bismarck zahájil (1884) koloniální politiku, sahající do Afriky, Asie a Australasie.

Energická industrialisace Německa po 1870 svazovala s Německem netoliko kolonie, nýbrž i ostatní země; Spojené Státy, Rusko; Anglie a Indie, Rakousko-Uhersko, Italie, Holandsko, Švýcarsko, Brazílie, Argentina dostaly se s Německem, do intimního spojení obchodního - německá "penetration pacifique", jak se teď říká, byla všude velmi účinná. Němci našli pro svou industrii dostatek odbytu a dovedli si zaopatřití nutné suroviny a polotovary cizích zemí; císař Vilém dal výraz skutečnému stavu věci, když Němce odkazoval na moře. Úspěšná industrialisace a světová tržba suggerovaly světové panství a sesilovaly takto tradiční ideu německého imperialismu římského císařství; poražením Napoleona III. Prusko obnovilo středověké imperium, Rakouskem 1806 zrušené; Zoll-verein a Bund byly přechodem k industrialisaci a k imperialismu.

Ještě za války jsem našel dosti politických lidí, kteří pangermanism odbývali pokrčením ramen a úsměškem - "utopism", "studentská professorská politika". Bismarck upravil po 1866 nesnadný poměr k Rakousku. Docílil toho, že Rakousko po porážce bylo odstraněno z Německa bez ztráty území a za nicotný poplatek; šetřil takto osobní ambice Františka Josefa a připoutal si Rakousko jako oddaného spojence. Maďaři, přijati na milost se-slabenými Habsburky a získáni přetvořením Rakouska v dualistické Rakousko-Uhersko, po 1867 přilnuli k Německu - Prusko mělo takto 50millionovou říši ke své dispozici; také Lagarde určil poměr Rakouska k Německu jako kolonie Německa.

Němci v Rakousku stali se nejradikálnějšími pangermanisty; Bismarck byl chytrý dost, že se jich zříkal ("Herbstzeitlose"), ale pangermánskou studentskou deputaci z Rakouska nabádal, aby se učili slovanským jazykům, chtějí-li slovanské národy opanovat.

Okupací Bosny a Hercegoviny odkázáno Rakousko-Uhersko na Balkán a císař Vilém zahájil aktivní politiku turkofilskou, pokračuje v politice Bedřicha Velikého; po Řecku Rumunsko, Bulharsko, Albanie, ba i Černá Hora zaopatřeny německými dynastiemi a princeznami. Turecké vojsko obdrželo pruské instruktory a t. p. Rakousko-Uhersko stalo se Německu "mostem" na Balkán a do bližší Asie a Afriky.

Trojspolek svázal nejen Rakousko-Uhersko s Německem, nýbrž odzbrojil i italskou irredentu, - Lagarde a pangermáni důrazně obhajovali Terst a Adrii pro Německo. Němečtí kapitalisté zároveň velmi dovedně, bez velkých investic, okupovali značnou část italských bank, němečtí profesoři, učitelé a massa menších turistů byli v Italii účinnými agitátory pro Německo. Starší vliv anglický byl do značné míry paralysován.

Tento skutečný vývoj Německa a jeho politického vlivu v Evropě a v celém světě blížil se ideálům pangermánského imperialismu; ustálil se zejména pojem Centrální Evropy pod německým vedením, - Německo, Rakousko-Uhersko, Balkán a Turecko. Tato Centrální Evropa, obsahující Turecko, přirozeně se přičleňovala k Asii a k Africe, v níž získány značné kolonie; pangermánští spisovatelé mluví; proto o doplnění Centrální Evropy Centrální Afrikou. Rakouský pangermán ustálil heslový program: Berlín-Bagdad, kteréžto heslo by se dalo docela dobře nahradit heslem: Berlín-Kairo. Z Berlína do Bagdadu cesta vede přes Prahu, Vídeň, Budapešť, Bělehrad, Sofii, Cařihrad; do Kaira vede táž dráha, a kratší, přes Prahu, Vídeň, Terst a Soluň, mořem k uezskému kanálu, k italskému a francouzskému pobřeží africkému.

K hlavnímu jádru Centrální Evropy pangermáni připojují ještě země Skandinavské, Holandsko a Belgie (Antverpy!) a Švýcarsy; tyto země zdrženlivější pangermáni chtěli by připojiti k Říši ve volné formě federace, nebo i oekonomické unie. Důrazněji však přisvojují si slovanské a jiné pohraniční země na západě Ruska, Ruské Polsko a Ukrajinu, baltické provincie a Litvu. Z Berlína do Bagdadu lze také: přes Varšavu, Kyjev, Oděsu a Trapezunt. Pangermáni vzpomínají starých germánských Varjagů a jejich pochodu na Cařihrad a odkazují na příklad německé Hansy.

Heslově pangermáni často mluví o mořích :

Baltickém, Černém, Egejském, Červeném a o Perském zálivu; plán vyznačuje se také řekami: Rýn, Dunaj, Visla, Dněpr, a kanály spojujícími tyto řeky a umožňujícími německým lodím dopravu ze Severního a Baltického moře do moře Černého a Aegejského. Za války se přetřásají velmi pilně potřebná kanálová spojení a zdůrazňují se některé lokální ambice a potřeby (jako Mnichov-Bagdad, Hamburg-Bagdad a t. p.).

5. Politický hrot pangemánského úsilí obrací se na tři světové strany - na západ; na jih, na východ; proti Francii a Anglii, proti Itálii a Balkánu, proti Rusku. Proti Itálii, zejména od trojspolku: nápor byl slabší: pangermáni spokojovali se spolkem s Itálií, zabezpečujícím Terst a Adrii; proti Francii po přičlenění Alsasko-Lotrinska také se dělaly menší požadavky, více se obracela rozhořčenost proti francouzské politice revanche a hrozilo se definitivním zlomením Francie. Francii mnozí pangermáni pokládali za quantité negligible, že je již malá (40 milionů proti 68) a že bude relativně stále menší, že je, jako románští národové vůbec, degenerovaná, že svou roli již dohrála. Za to ukazovali pangermáni na Belgie a Hollandsko (kolonie vých.-indické); novému kursu hodil by se belgický břeh kanálu, je k němu z Německa blíže než přes severní Francii a k tomu Flámové, jako Hollandané, reklamování jakožto kmen německý. O Antverpách a jejich významu pro Němce je celá pangermánská literatura.

V popředí diskussí a plánů stály však Anglie a Rusko. Industriální rozpjetí, budování velikého loďstva k opanování moří, koloniální politika v Africe a naposled v Asii a Australii a zjevný plán Berlín-Bagdad vedly Německo proti Anglii. S Ruskem Prusko až do Bismarcka bylo ve výhodném přátelství; ale též Bismarck, připojiv k Německu Rakousko a tím Balkán, a ještě více Vilém se svou tureckou a asijskou politikou pořádku více a více Rusku se odcizovali. Výsledek byl, že Anglie se dohodla s Ruskem, a vznikla čtyř-dohoda.

Mezi pangermány vznikl dvojitý směr; jedni prohlašovali Rusko za nebezpečnějšího nepřitele Němců - druzí Angličany; proti Rusku vystupovali zejména baltičtí Němci, jako Schiemann, Rohrbach a j., proti Anglii hrabě Reventlov a přívrženci, Bismarckovu politiku vůči Rusku hájil professor Hoetzsch a mnozí konservativci, Rohrbach nabízel proti Rusku ruku Angličanům. Odpůrcové Ruska ukazují na velikost Ruska a jeho ohromného počtu obyvatelstva v nedaleké budoucnosti a usuzují z toho, že Rusko je pravým nebezpečím Německa; Anglie je odloučena mořem, nesousedí přímo s Německem, v Evropě je malá, její síla spočívá v loďstvu, Německu proto nemůže být nebezpečna; Německo bude mít loďstvo, čelící Anglii. Jeho armáda, doplněná armádou Rakousko- Uherska, balkánských států a Turecka, po případě i Italie, dovede čelit Rusku i Francii.

6. Vznik a vývoj války se úplně pangermánskou politikou. Rakousko-Uhersko, jakožto německá avantgarda na Balkáně, vrhlo se na malé Srbsko a provokovalo tím Rusko; Německo "musilo" jít se svým spojencem; Turecko a Bulharsko se připojily a německá Centrální Evropa byla vojensky zorganizována. Poražení Ruska a Srbska přenechávalo se Rakousku, Německo chtělo s největší rychlostí porazit Francii, dříve než by se Anglie vojensky připravila, proto také vtrhli do Belgie. Válečného vystoupení Anglie Němci nečekali a v tom se mýlili, jak se také mýlili v posuzování Francie --- chtěli být v Paříži za několik neděl; mýlili se také ohledně vojenské síly Ruska, v rakouské armádě a jejích vůdcích se také mýlili, a neočekávali, že Amerika se připojí ke spojencům. Ale přes to pangermánský plán zatím uskutečněn.

Dnes německá Centrální Evropa vypadá takto: Německo má 68 milionů obyvatel; k tomu disponuje Rakousko-Uherskem (51), Bulharskem (5 1/2) a Tureckem (21), --- 146 milionů. Už toto číslo stačí, aby Berlín mohl čelit Rusku, největšímu státu Evropy; má sice Rusko o 30 milionů obyvatel více, ale nedostatek železnic a silnic, řídkost obyvatelstva na ohromném teritoriu a konečně zaostalost v oekonomickém, finančním a kulturním ohledu dává Centrální Evropě rozhodnou převahu. Převahu nejen proti Rusku, nýbrž i proti Francii.

Německo okupovalo ještě Belgie (6 1/2), severní Francii (6), Srbsko (5), Černou Horu (1/2); v Rusku drží baltické provincie, Polsko s Litvou, a Ukrajinu -- asi 60 milionů. Německo tedy disponuje 224 miliony lidí. Kde nemůže užít sil vojenských, vykořisťuje síly finanční a hospodářské. Mimo to vykořisťuje Finsko a do značné

míry také Rusko. Rusko, strategicky zeslabeno revolucí, uzavřelo zhoubný a nečestný mír - Schiemanové a Rohrbachové dosáhli zatím svého cíle, Reventlov tím silněji doufá, že dosáhne svého cíle také. Německo se svou Centrální Evropou má od samého počátku váky výhodu centralisace a jednotné organizace všech sil; k tomu Německo strategicky politicky (plán a cíl vojny) bylo připraveno, kdežto Spojenci připraveni nebyli, nedovedli své roztroušené síly spojit a neměli jasného a jednotného plánu.

Odtud počáteční strategická výhoda Německo-Rakouska. Německo-Rakousko mělo a má určitý, právě pangermány podrobně vypracovaný plán; od Viléma až k důstojníkům a vojákům každý kombattant směřuje k témuž cíli, ví, zač bojuje - taková připravenost programová je velikou vojenskou silou. Rozumí se, že Němci musili měnit své strategické plány a metody, je pravda, že při vši prozíravosti také mnohého nevěděli, nepoznali, nedovedli, přesto pangermanism jim valně napomáhal; proti spojencům, kteří byli jeden od druhého odloučení, užívali s výhodou taktiky Horatia Cocla.

Kontinentální Rusko zatím zeslabeno, - přijde na řadu námořská Anglie, - tam ukazuje směřování k mořím, - Baltickému, Černému, Jaderskému, Egejskému, Červenému, Perskému. Spojenci dnes disponují: Anglie 45 milionů, Canada 7, Austrálie 7, Francie 48, Alžír 2, Itálie 36, dohromady 137 milionů. Pokud běží o vojenskou moc, německá Centrální Evropa je dnes silnější než Spojenci evropští; avšak připojení Ameriky má po eliminaci Ruska rozhodující význam vojensky i oekonomicky. Pangermáni nepochybuji o síle a zdatnosti Spojených Států; čelí jejich autoři zdůrazňují americké nebezpečí Evropě a hledí naivním Evropanům namluvit, že německá Centrální Evropa, je nutnou protiváhou Spojených Států Severoamerických a vůdcem Spojených Států Evropských.

7. Právo ku své z chvatné politice pangermáni dovozují několikerým způsobem - v podstatě však je to právo pěstní. Němci se bojí hladu. Ukazují na rychlý vzrůst svého obyvatelstva. Do roku 1845 Francie měla více obyvatel než Německo; od té doby Němci rychle rostou, kdežto Francouzové se téměř nerozmnožují. Tím samo sebou odstraňováno francouzské nebezpečí, za to vzniká nebezpečí ruské: 1789 Francie byla nejlidnatější stát (Francie 26 milionů, Turecko 23, Rakousko 19, Anglie 17, Prusko 6, Polsko 9, Rusko 20, v Asii 5), a to vysvětluje veliký vliv a sílu Francie. Německo je dnes mnohem šilnější Francie a jednotlivých z padních národů, - musí však čeliti příliš mnoha nepřátelům. Kolem roku 2000 bude obraz Evropy asi takový: Rakousko-Uhersko 84 (54 a 30), Itálie 58, Anglie 145, Francie 84, Rusko 400 (s Asii 500), Spoj. Státy 1195, Německo 165. Ne-li Evropa, tož Německo mohlo by se stát kozáckým a proto je vlastním nebezpečím Rusko. A proto musí Německo zeslabit Rusko a co možno okupovat ruskou půdu pro své rostoucí obyvatelstvo. Na západě Německo potřebuje Antverp, potřebuje kraje Briey, vůbec potřebuje půdy, chleba, surovin, přístavů! S brutální naivností pangermáni zapominají, že také jiní národové potřebují chleba, -- nouze nezná příkazu, prohlašuje Bethmann-Lollweg pangermánskou jurisprudenci.

Stejně kvality je argument strategický: geografické položení Němců, obklopených se tří stran nepřátelskými národy, vyžaduje rektifikace hranic, tedy také zabránění neněmeckého území; na politický a strategický význam centrálního položení, na úsilí z centra (na úsilí od úsilí s periferie a t. p.) upozornil pangermány Ratzel. Vůbec nejen geografie, nýbrž i geologie atd. rozhodují o právu: území geologicky podobné německému patří - Němcům. A němečtí geografové už systemisují zvláštní vědu: geopolitiku.

Němci, pangermáni dokazují, jsou nejlepšími vojáky světa, pruský militarism je vzorný; Němec je od přírody voják - vojenství a válka jsou však Bohem ustanovený řád společenský, jak dokázal Moltke, Němcům proto právem náleží prvenství. Darwinův přírodní zákon o přetrvání způsobilého opravňuje pruský militarism; Nietzsche Němcům dal jediné a hlavní přikázání - vůli k moci, vůli k síle, vůli k vítězství!

Němci, podle pangermánů mají prvenství v industrii a technice; vedle úspěchů vojenských mají úspěchy a přímo prvenství ve vědě, školství, filosofii, hudbě a umění - Němci svou kulturou mají, právo, ba přímo povinnost ovládat svět, Němci jsou jedním slovem Herrenvolk, jediný absolutní Herrenvolk! Německo, čteme doslova, stane se spasitelem Evropy a lidstva. Němci pangermánským plánem dovršují jen svůj historický vývoj: Prusko roku 1871, sjednotivši Němce, pokračuje v budování německého imperia středověku; již říše Karla Velikého, pokračování římského imperia, vytvořila politický pojem Centrální Evropy -- prusko-německý imperialism a militarism je dovršením světové římské ideje, Berlín je čtvrtým Římem, po Římě, Byzanci, Moskvě . . .

Pangermáni, jak vidno, věří v hmotu a sílu, v techniku; ne Herder a Schiller, ani Kant, nýbrž Hegel, Feuerbach, Büchner ("Kraft und Stoff"), Schopenhauer, Hartmann a Nietzsche stali se vůdci popruštělých Němců. Tento materialism docela dobře se spojuje s nacionální a rasovou mystikou, kterou pangermáni čerpají z Franoouze Gobineau, z Nietzsche, Schopenhauera, Hartmanna a j.; Lagarde Němcům předpisuje i své zvláštní, vyšší náboženství a Vilém věří ve své a svého děda mesiášství - zakladatel pruského císařství, loutka Bismarckova, je Vilémovi poslancem božím. Pangermánští materialisté přijímají toto sacrilegium docela spokojeně, nerozčilují se jím ani marxističtí materialisté pana Scheidemanna... Pangermáni vědomě udržují a šíří nepřátelství a nenávisť k sousedním národům, zejména k Slovanům; obzvláště Čechové, pro své zvláštní postavení světové, jsou Němcům trnem v oku. V pangermánské literatuře hrozí se Čechům, stejně Polákům, vyhubením a násilnou germanisací. Je znám projev Mommsenův, že Němci mají Čechům přerážet tvrdé lebky, Lagarde a jiní vůdcové

pangermanismu mluví stejně brutálně. Pangermáni převrátili historii a sociologii v zoologii a mechaniku - je to v souhlase se zastrašovací taktikou, praktikovanou v této, válce.

III. Plán Spojenců: Demokratická organizace Evropy a lidstva. - Demokracie proti theokracii.

8a. Spojenci, nepřipraveni na rakousko-německý útok, byli v defenzivě, jak vojensky, tak politicky; trvalo delší dobu nežli se sjednotili na společném programu. S počátku jednotliví státníci a vlády prohlašovali své názory a plány; přirozeně kladli důraz na to, že byli napadeni, odsuzovali pruský militarismus, hájili zásady demokratické a žádali svobodu pro všechny národy, veliké i malé, a slibovali reorganizaci Evropy.

31. října 1916 císař Vilém napsal list, v němž svým způsobem v důvěře v svého Boha si od Bethmann-Hollwega vyžádaje návrh mírových podmínek; Německý kancléř 12. prosince 1916 podal americkému chargé d'affaires v Berlíně německý návrh, oznamující, že centrální mocnosti jsou ochotny vejít v mírové jednání. Návrh neobsahuje žádného určitějšího plánu, je to více rozkaz zpupného vítěze, než npravdový návrh na mír.

Na to vystoupil president Wilson. Jak známo, nabídl své prostředkování hned 3. srpna 1914, ale nebylo přijato; po návrhu Bethmann-Hollwegově obrátil se Wilson (20. prosince 1916) na anglickou vládu, jak výslovně praví, spontánně, nikoli na podnět německý. Žádá, aby všichni bojující národové podali své mírové návrhy konkrétněji, všeobecná pravidla nestačí; sám zdůrazňuje právo menších a slabších národů (peoples) a malých států.

Spojenci odpověděli (30. prosince 1916) na notu německého kancléře a odmítli ji právem; dne 10. ledna 1917 odpověděli presidentu Wilsonovi. Spojenci v této odpovědi zásadně proti pruskému militarismu hájí Evropy ve jménu humanity a civilisace, zdůrazňují právo malých národů na sebeurčení, jak to již dříve učinili angličtí a francouzští ministři a politikové.

Jednotlivé politické požadavky jsou: Belgie, Srbsko a Černá Hora musí být Němci restaurovány, okupovaná území Francie, Ruska Rumunska musí být vyklizena a dána spravedlivá náhrada. Území a provincie, v minulosti odňaté spojencům násilím a proti vůli obyvatelstva, mají být vrácena; to se musí v prvé řadě vykládat jako řešení otázky alsasko-lotrinské, ale platí také pro Dány v Šlesviku.

Na východě bude sjednocena a osvobozena Polska. Také národnosti Rakousko-Uherska musí být osvobozeny od cizí nadvlády: Italové, Rumuni, Jihoslované, Čechoslováci, Poláci, Rusíni. Turecké panství v Evropě přestane, neboť je cizí západní civilizaci; národy, podčiňené krvavému tyranství Turků, budou osvobozeny.

Spojenci takto usilují o reorganizaci východní Evropy a Evropy vůbec; národnosti musí být respektovány a svoboda oekonomického vývoje plně zabezpečena všem národům, velikým i malým. Mezinárodní úmluvy budou garantovat suchozemské a přímořské hranice proti nespravedlivým útokům.

Spojenci přijímají v zásadě utočení ligy národů. 8b. Brzy po obdržení spojenecké noty president Wilson ve jménu amerického lidu vyhlásil (dne 5. dubna 1917) Německu válku. Od té doby, jak se vyslovil, a již před tím formuloval všeobecné podmínky míru.

President Wilson velmi účinně interpretuje vedoucí zásady americké demokracie: Zásady, v nichž Amerika byla vychována (Inauguralní řeč 5. března 1917) jsou zásady osvobozeného člověčenstva;

hlavní zásada míru je skutečná rovnost národů (nations) a že vlády mají všecku svou oprávněnou moc od souhlasu ovládaných, anebo, jak to formuluje v poslání Rusku (9. června 1917) žádný národ (people) nesmí být donucen pod suverenitu, pod kterou si žít nepřaje.

V podstatě Wilson opisuje jen znamenitou řeč Lincolna na Národním Hřbitově 1863, 19. listopadu: "Že tito mrtví nezemřeli nadarmo a že národ s pomocí boží znova se narodí k svobodě, a že vláda z lidu, lidem a pro lid nezmizí se světa."

A Lincoln i Wilson v podstatě opakují jen zásady americké Deklarace Nezávislosti (4. července 1776).

Podrobněji Wilson formuloval podmínky míru v kongresse 8. ledna 1918 - rok po notě Spojenců; návrh obsahuje **14 požadavků**.

1. Mírové vyjednávání musí se dítí otevřeně, bez tajných mezinárodních úmluv; diplomacie musí jednat veřejně.
2. Naprostá svoboda plavby na moři vně teritoriálního obvodu.
3. Odstranění pokud možno všech hospodářských přehrad.
4. Všeobecné odzbrojení..
5. Uspořádání a rozdělení kolonií; musí být brán stejný ohled na zájmy obyvatel, jako na zájmy států, které si na kolonie osobují právo.
6. Evakuace všeho ruského území; Rusko samo si upraví své politické zřízení a obdrží k tomu, pokud třeba, všelikou pomoc. "Způsob, jakým bratrské národy budou zacházeti s Ruskem, bude rozhodující zkouškou dobré vůle."
7. Belgie musí být vyprázdněna a restaurována.
8. Francouzské území musí být vyklizeno a restaurováno, a bezpráví, spáchané na Francii 1871 Pruskem v otázce alsasko-lotrinské musí být napraveno.
9. Italské hranice buďtež upraveny podle jasné známých národnostních hranic.
10. Národům (peoples) Rakousko-Uherska, jejichž místo mezi národy (nations) si přejeme vidět zabezpečené a zajištěné, musí být dána nejsvobodnější možnost autonomního vývoje.

11. Rumunsko, Srbsko a Černá Hora musí být vyklizeny a okupovaná území restaurována; Srbsko musí mít svobodný a zajištěný přístup k moři. Vzájemné vztahy balkánských států mají být upraveny ve shodě s historicky danými politickými a národnostními zásadami; politická a hospodářská nezávislost a územní integrita balkánských států budiž zabezpečena mezinárodními úmluvami.

12. Turecku budiž zaručena integrita území; ale ostatním národům (nationalities) pod tureckou vládou budiž zajištěna bezpečnost života a autonomní vývoj bez jakéhokoli vnějšího zasahování. Dardanely mají trvale být otevřeny lodím a obchodu všech národů za mezinárodních záruk.

13. Budiž zřízen polský stát, obsahující území, obydlená nesporně polským, obyvatelstvem; svobodný a jistý přístup k moři buď zabezpečen, politická a hospodářská nezávislost a integrita území budiž mezinárodně zaručena.

14. Budiž zřízen všeobecný svaz národů, zabezpečující hmotnou a politickou nezávislost a územní integritu stejnou, mírou velkých i malých států. President Wilson ve všeobecných zásadách je úplně shodný s notou Spojenců; v podrobnostech jsou rozdíly, zejména v názoru na Rakousko-Uhersko, na Balkán a Turecko; zde president Wilson je mnohem konservativnější než Spojenci. Avšak přiblížil se jim v některých pozdějších projevech. V řeči ke Kongresu 11. února 1918 zdůraznil zásadu, že územní změny musí být učiněny jen v zájmu obyvatel, nikoli nepřátelských států; a všem jasně vymezeným (well-defined) národnostním tužbám má být poskytnuto největší uspokojení, pokud by nezavedly nové a neprodloužily staré prvky bojů a protiv, ohrožujících mír Evropy a lidstva.

President Wilson (4. prosince 1917 v řeči ke Kongresu) připustil, že Amerika nechtěla zeslabit (impair) a předělávat (rearrange) Rakousko-Uherskou říši, ale vláda ústy sekretáře Lansinga prohlásila zájem o národnostní tužby Čechoslováků a Jihoslovanů, a později doplnila neurčitý text proti rakouským a německým výkladům v určitější smysl, že tím míněna je samostatnost těchto národů.*)

President Wilson je si vědom, že integrita Rakousko-Uherska znamená vítězství německé. Už proto, že by ta integrita znemožnila vlastní italský a polský program presidentův; a president Wilson sám velmi dobře prohlédl, že Německo, kontrolující Rakousko-Uhersko a tím Balkán a Turecko, usku

*) prohlášení Lansingovo ze dne 29. května 1918 zní:

"Státní-sekretář chce prohlásit, že vláda Spjnených Států s velikým zájmem sledovala kongres utlačených národností Rakousko-uherských, konaný v Římě v dubnu, a že národnostní aspirace Čechoslováků a Jihoslovanů po svobodě se těší opravdové sympathii této vlády."

Lansingovo prohlášení ze dne 28. června 1918: "Když vláda Spojených Států (29. května) vydala své prohlášení ve příčině národnostních aspirací Čechoslováků a Jihoslovanů, hleděli úředníci a přívrženci Německa a Rakouska zkřiviti a zkomoliti jeho zřejmý výklad. Aby nebylo nedorozumění ve příčině významu tohoto prohlášení, státní sekretář dnes připojil oznámení, že vláda Spojených Států stojí na stanovisku úplného osvobození všech větví slovanského plemene zpod německé a rakouské nadvlády."

teční pangermánský plán Berlín-Bagdad, čímž celý svět bude znepokojen a mír znemožněn. *) Že Rakousko-Uhersko je pouhým vasalem Berlína, president Wilson objasnil v téže řeči, ve které mluvil o jeho integritě; myslil-li president Wilson, že Rakousko se pokusí to vasalství se sebe setrást, tož se té myšlenky vzdal - Rakousko to vasalství přijímá stále více. President Wilson neváhal změnit svých čtrnáct mírových bodů. Vláda Spojených Států, následující Francii, Itálii a Velkou Británii uznala Čechoslováky za národ belligerentní, a Československou Národní Radu za vládu "de facto", nadanou nejvyšší autoritou ve vojenských a politických záležitostech, týkajících se Čechoslováků; a ve své odpovědi Rakousku-Uhersku president Wilson sám zdůrazňuje tuto změnu svých čtrnácti podmínek, když radí vlá

*) "Pohlédněte na mapu Evropy nyní. Německo nám opět vnucuje jednání a mír. A o čem mluví? Mluví o Belgii, mluví o severní Francii, mluví o Alsasku-Lotrinsku. To jsou ovšem svrchovaně zajímavé věci pro nás i pro ně, - ale oni zamlčují, oč se vlastně jedná. Vezměte mapu a pohlédněte na ni. Německo má naprostou kontrolu Rakouska-Uherska, částečnou kontrolu Balkánských států, kontrolu Turecka; kontrolu Malé Asie. Viděl jsem onedhy mapu, na níž celá ta věc byla vytištěna v patričné černi a černá se prostírala po celé délce od Hamburku k Bagdadu - velká hmota německé moci, položená v srdci světa. Může-li Německo to udržet, bude jeho moc rušit klid světa, pokud to bude držet."

President Wilson v adrese ke Kongresu Federace Paláce v Buffalo 12. listopadu 1917.

dě rakousko-uherské, aby vyjednávala s Čechoslováky a Jihoslovaný. V dopise, který odpovídal na přímou otázku, president Wilson vysvětlil, že, jeho třetí bod neznamená volný obchod - není pochyby, že jeho čtrnácte bodů vyjadřuje pouze všeobecné zásady tím, že připouští konkrétnější a konečné definice a změny, stejně jako budou změněny a definovány podmínky Spojenců na rozhodující mírové konferenci.

9. Spojenci a prezident Wilson nepodávají politický plán do všech podrobností vypracovaný. Těžiště jejich návrhů leží v rozhodném prohlášení politického programu demokratického. Mezi politikou Spojenců a Centrálních mocností je rozdíl zásadní. Spojenci jsou státy demokratické a republikánské, odvozující právo vlády z vůle lidu, jsou státy vzniklé z revoluce; Francie, země Velké Revoluce a prohlášení práv člověckých; Anglie, vzor parlamentárního režimu a království, podřízeným vládě většiny; Itálie protipapežská, bojující za sjednocení národa, přijala také zásady parlamentarismu; staré Rusko nehodilo se do tohoto spolku, ale Rusko svrhlo cara a usiluje o republiku dokonce již sociální; Spoj. Státy, prvá velká demokracie a republika, která organizovala politickou svobodu na základě svobody církevní a náboženské, vzor revoluční Francii a evropské demokracii vůbec.

Ke spojencům se přimykají jiné republikánské a demokratické státy. Státy, neutrální většinou jsou na straně Spojenců; v Norsku, Dánsku - i ve Švédsku, ve Švýcarsku a j. - značná část demokracie přijímá jejich zásady. Naproti tomu centrální Evropa jsou státy monarchistické a militaristické; monarchism tento je v podstatě středověký; theokratický, Prusko-Německo se svou ideou pruského království z boží milosti obnovilo středověké císařství; Rakusko-Uhersko, stát docela umělý, drženy dynastií a armádou, protidemokratický, protinárodní, klerikální, jesuitský, stejně jako Prusko drží ideu středověkého imperia. Oba státy proti vůli lidu staví fikci božské vůle a vydávají se za její hlasatele. Turecko, theokracie mohamedánská stejně je protinárodní, protidemokratická, středověká a k tomu nekulturní a barbarská; Bulharsko, vedené rakousko-německým parvenuem, jemuž každý prostředek je dobrý, hodí se dobře do spolku Hohenzollerů a Habsburků. Římský pontifex, už dávno vedený jesuitismem, pracuje pro Rakousko a Prusko: Rakousko je poslední veliký katolický stát, a Vilémovo luteránské Německo, aby si udrželo Rakousko, obětuje Římu a svému katolickému centru své protestantské vůdcovství. Jesuitism, machiavellism je politika a diplomacie Říma, Pruska i Rakouska. Centrální moci spojily se netoliko zeměpisnou polohou zemí, nýbrž vnitřní duchovní příbuzností.

Proti sobě stojí v světovém boji mocnosti středověkého theokratického monarchismu, absolutismu nedemokratického a nenárodního a státy konstituční, demokratické, republikánské, uznávající právo všech národů, nejen velikých, nýbrž i malých, na státní samostatnost. Proti sobě stojí, jak řekl císař Vilém, idea pruská a americká; je to boj světla a tmy, práva a násilí; středověku a pokroku, minulosti a budoucnosti: německý císař s pangermány prohlašuje, že moc tvoří právo - Amerika s Lincolnem věří, že právo tvoří moc. Amerika vstoupila do války s demokratickým ideálem bojovat ne pro výboj, nýbrž pro princip.

4. Německý "Drang nach Osten", Prusko a Rakousko. Pangermanism a Východní otázka. - Pangermanism s hlediska světového.

10. Německo ve svých začátcích (za Karla Velikého) bylo německým jen po Labe a Saalu; ostatní východní část; původně slovanská, byla postupem věků germanisována a kolonizována násilím. Treitschke určuje smysl německé historie jakožto kolonizační. Císařství organizovalo na okrajích říše t. zv. marky; na východě a na jihovýchodě takovými periferními markami byly Braniborsko a Rakousko. Toto na jihu, ono na severu. Braniborsko bylo sloučeno s Pruskem a Prusko germanisováno církevními rytířskými řády; přijalo později reformaci a stalo se vůdcem Německa, proti Rakousku.

Rakousko svým jménem znamená "Východní říši"; Habsburkové dlouho drželi německé císařství a užívali říše pro své rodinné cíle. Středověké císařství se ve své ideji opíralo o universální církev. Římské imperium přeměněno v theokratický katolicism a Habsburkové, zejména po spojení se Španělskem, sloužili církvi; země inkvisice a země násilné protireformace tvořily celek, v němž slunko nezapadalo. Rakousko, když se 1526 spojilo s neněmeckými Čechy a Uhrami v unii, zeslabilo svou pozici v říši; Prusko, národně jednodušší, sílilo a zjevně se domáhalo prvenství v Německu proti Rakousku. Reformací byl rozdíl a antagonism zesílen, - Prusko se stalo vůdcem německého protestantismu, Rakousko německého katolicismu. Přes tyto rozdíly oba soupeřové měli mnoho společného: původ oba měli též původ z církve a oba měli též politický cíl, germanisovat východ; Rakousko a Prusko, Hohenzollerové a Habsburkové, reprezentují zvláštní rozdělení politické práce. Proto se přes všecek antagonism soupeřové konečně dohodli. Rakousko v touze, napodobit Napoleona a sjednotit monarchii násilnou saustavou centralizační, vzdalo se vůdcovství v Německém, císař ství r. 1806. Když Prusko mocí zbraně r. 1866 vypudilo svého soupeře z Bundu, nahrazujícího Rakousku dřívější císařství, mohlo bez jakéhokoli rakouského protestu r. 1871 císařství obnovit. Bismarck to zosnoval tak, že František Josef resignovaně snášel porážku u Hradce Králové a posunul hranice své říše na Balkán. Bismarck by snad za celý Balkán nebyl dal kosti jediného pomořanského granátníka, ale Vilém tuto politiku korigoval, a Rakousko se stalo Prusku mostem do Asie a Afriky svou balkánskou a jaderskou oblastí. *)

*) Německý název "Drang nach Osten" není zeměpisně zcela přesný; tento tlak ve skutečnosti směřuje na jihovýchod nebo na východ a jih. Při podrobnějším studiu musili bychom německý tlak na východ srovnávat s podobnými pohyby jiných národů: s francouzským tlakem do Německa, s italským na Balkán, se švédským do Finska a severního Německa, s polským do Ruska s českým do Haliče atd. Bezpochyby tu jde o historický jev obecnější povahy. Tento tlak na východ musili bychom zajisté také srovnat s dřívějším stěhováním národů

z východu na západ na počátku středověku; a konečně moderní vystěhovalectví a asídlování americké pevniny, Afriky a Austrálie musilo by být předmětem (důkladného studia stěhování a usazování národů.

11. V historické perspektivě může se na německý "Drang nach Osten" hledět jako na pokus řešit starou východní otázku. Po Řecích v Evropě, Asii a Africe, po Římu, po říši Byzantské, po Francích a německo-římském císařství, po křížových výpravách a po Benátkách obnovilo Prusko imperium a šlo dále za úkolem, spojit Evropu s Asií a Afrikou, a zorganizovat starý svět pod jedinou vládou.

Světové poměry jsou dnes ovšem jiné než byly ve starověku a ve středověku; Asie dříve byla Evropě to, co dnes zoveme Blízký Východ. Dálný Východ nebyl v nijakém spojení s Blízkým Východem, který byl rasově příbuzný s Evropou. Turecké a mongolské vpády rušily vývoj Asie, ale nebyly s to, změnit daných rasových příbuzností a spojení s Evropou: Indie, mlhavý sen Alexandra Velikého, byla připojena k Anglii a z části k Francii, jako se stala i Austrálie částí britského imperia. Persie a Malá Asie znovu nabývají své svobody, jak Turecké císařství krok za krokem ztrácí moc a životnost; Anglie, Francie a Rusko staly se skutečnými vládci Asie. Afrika, ode dávná v těsném spojení s Asií také se stala částí Francie a Velké Británie.

Německý plán "Berlín-Bagdad" je tedy poku sem vytlačit tři jiné národy z Asie. Ale situace v Asii byla pozměna vývojem Japonska a Číny; k evropské Asii přistoupila Asie mongolská - a oba tyto civilisované národy východní spojily se s asijskými národy evropskými. V téže době na západě vzrostla velká republika americká a Kanada se stává důležitým státem: Nový svět vznikl na americké pevnině. Proto myšlenka Pruského císařství není v souladu s dnešními poměry, je zastaralá a překonaná. Středověké císařství bylo velkým pokusem, sjednotit všecko známé lidstvo v theokracii; Všeněmci se sice honosí, že navazují na středověkou myšlenku, ale jejich cíle jsou užší, protože jsou německo-nacionální a po výtce hospodářské - hospodářské v ryze materialistickém smysle. Při vši své velikosti myšlenka všenečmeckého světového panství je úzká, malá, pruská dynastická autokracie a militarism pohltily středověkou myšlenku duchového katolicismu. Někteří Všeněmci začínají chápat rozdíl mezi německou Střední Evropou a světovou organizací, jak ji pojímají Spojenci a Amerika. Velebí německou Střední Evropu, rozkládající se do Asie a Afriky, jako spásu proti hrozící amerikanisaci. Nemohou pochopit, že amerikanisace není pouze vnější, mechanická, ale niterná, duchová - víra v politické zásady Prohlášení Nezávislosti, víra v principy svobody a rovnosti, v principy humanitní, ve sjednocenou organizaci všeho člověčenstva, nikoli pouze v jednotu částí Starého Světa, výkořisťovanou Německem pod rouškou kultury. A prezident Wilson, hlásající americké zásady, není jen obyčejným prezidentem, voleným každá čtyři léta - jemu jako odborníkovi ve vědách politických a v historii dostalo se velkého historického úkolu, formulovat politické zásady Nového Světa, kterými bude rozřešena netoliko stará otázka Východní; nýbrž všechny-politické problémy. Nejedná se už o to, jak organizovat Starý Svět -dnes se jedná o to, jak organizovat Svět Starý a Nový, celé lidstvo.

V. Německý "Drang nach Osten" a pásma malých národů.

12. Politicky a ethnograficky je Evropa organizována podivným zplúsobem. Pro celý vývoj Evropy a pro pochopení této války je velmi důležité uvědomit si význam zvláštního pásma menších a malých národů, rozprostírajících se mezi Západem a Východem, určitěji mezi Němci a Rusy. Od severu, od Laponska na jih do Řecka sousedí jeden s druhým, řada menších a malých národů: Laponci, Finové, Švédové, Norové s Dány, Estonci, Lotyšci, Litevci, Poláci, Lužičané, Čechové se Slováky, Maďaři, Jihoslované (Srbochovati a Slovinci), Rumuni, Albánci, Bulhaři, Turci, Řekové. (Tento počet se zvětší, budou-li se počítat na př. Kašubové, Ukrajinci a j. za národ zvláštní.)

Na západ od tohoto pásma jsou národové větší (Němci, Francouzové, Italové, Angličané, Španělové); malých je málo (Holanděané, Portugalci), ale několik zlomků a zbytků národů kdysi větších (Baskové, Bretonci, Irové, Skotové, Welšové, Islanděané). Na východě (v Rusku) je mnoho malých národů; mimo uvedené národy na západních okrajích, jsou četní malí národové na Kavkaze a na okrajích k Asii a severu. Střed Ruska je zalidněn jedním a to největším národem.

Nápor Němců na východ a jih obrací se proti tomuto pásmu malých národů. Prusko má z něho části a Prusové sami původně byli neněmecký národ toho pásma. Rakousko-Uhersko je složeno z osmi národů tohoto pásma a tlačí se v něm dále na jih, jak Prusko se v něm tlačí, a to právě v této válce, na východ a na jih.

Většina válek posledních století odehrála se v tomto pásmu anebo má v něm svůj původ; toto pásmo, do něhož se ze západu tlačili Němci, z východu Rusové a Turci, bylo a je pásmem politického nebezpečí, nebezpečí pro mír Evropy, - národové velící ohrožují tyto národy malé, bránící svou samostatnost.

Nápor Němců na západ byl mnohem slabší. Národové na západ od Němců byli chráněni i svou početností, zeměpisnou polohou a kulturou. Francie až do roku 1845 byla lidnatější než Německo a byla vůbec politicky silnější; také Italové odolali Němcům. Do Anglie měli Němci daleko a přes jiné národy; Španělsko a nynější Belgie spojeny byly s Rakouskem jen dočasně. Pohled na ethnografickou mapu Evropy uka-

zuje tuto situaci: ethnografické hranice mezi Němci, Francouzy a Italy jsou ostré a určité, kdežto na východě jsou ethnografické hranice neurčité a spletité, - národnosti jsou promíšeny; německý nápor na východ je vyznačen mnoha německými koloniemi, vraženými jako tvrze do cizího území.

Západ je nejen ethnograficky, nýbrž i politicky rozdílný od východu. Na západě jsou větší národy a větší státy (malé jsou jen Holandsko, Belgie, Portugalsko); na východě jsou malé státy, tvořené z částí malých národů (Rumunsko, Srbsko, Černá Hora, Bulharsko, Řecko) a vedle nich je Rakousko- Uhersko a Turecko, utvořené z mnohých malých národů a kdysi nezávislých států. Rusko obsahuje veliký počet takových malých národů a bývalých nezávislých států, ale na rozdíl od Rakousko- Uherska a Turecka má velilkou převahu t. zv. národa panujícího.